

DOMINANS OG DYNAMIK I OPGAVEORIENTEREDE GRUPPESAMTALER

Af Rikke Gammeltoft Byrjalsen (Københavns Universitet)

Indledning

Gruppesamtalen er en almindelig og hyppigt forekommende interaktionsform i institutionelle sammenhænge, herunder i folkeskolen. Børn og unge deltager i pædagogiske sammenhænge ofte i opgaveorienterede gruppesamtaler med forskellige problemløsende formål. På trods af dette er gruppesamtalens struktur langt sjældnere beskrevet end dialogens (i snæver forstand). Med udgangspunkt i *Initiativ-respons-analysen* (Linell & Gustavsson 1987, Linell 1990, Johansson-Hidén 1994) vil jeg i denne artikel diskutere, hvordan Initiativ-respons-modellen kan anvendes i beskrivelsen af gruppesamtalens struktur såvel som i undersøgelsen af deltagernes samtaleroller. Jeg vil fokusere på fire tosprogede deltagers samtaleroller i en enkelt samtale med særligt henblik på dominansforhold.

Beskrivelse af data

De data, som ligger til grund for den følgende analyse, udgør en del af materialet i Køge-projektet. Samtalerne, der er opgaveorienterede, blev indsamlet i 8. klasse. Gruppe 1 består af tre piger: Esen, Asiye og Selma og en dreng: Erol. Alle er tosprogede. Der tales både tyrkisk og dansk i denne samtale (se Maegaard & Møller nedenfor). Gruppe 4 udgøres af fire piger: Esen, Asiye samt to etsprogede: Malene og Majken. Gruppe 5 består af Erol og Selma samt en etsproget dreng: Kenneth og en etsproget pige: Nanette. Herudover er en voksen til stede i begyndelsen og slutningen af samtalerne. Den voksne er dog udeladt i de fleste tabeller nedenfor. Som sammenlignende variabel i analyserne har jeg valgt antallet af ture¹. Der er valgt 127 ture fra begyndelsen, midten og slutningen af hver samtale.

¹ Denne variabel er valgt, fordi der i nogle af samtalerne forekommer lange passager med udelukkende ikke-verbal aktivitet. Hvis tid brugtes som sammenligningsgrundlag, ville nogle deltagere have få ture til at en egentlig IR-analyse ville kunne udføres.

Forskellige dominanstyper

Linell og Gustavsson (1987, 199) nævner fire forskellige parametre, man kan vælge, når man ønsker at beskrive dominansforhold i samtaler. Disse afspejler tilsvarende måder, hvorpå deltagerne kan indtage dominerende roller i samtalen. Et meget simpelt mål er talemængdens fordeling i samtalen. Et andet mål er, hvorvidt deltageren bidrager med strategisk vigtige træk. Et tredje mål er indholdsmæssigt, nemlig hvordan og af hvem samtaleemner introduceres, vedligeholdes og afsluttes. Et fjerde mål er, i hvor høj grad deltageren *interaktionelt* styrer eller bliver styret i samtalen. At tage et initiativ opfattes som et forsøg på at styre samtalen, hvorved deltageren indtager en dominerende rolle. Det er dette sidste mål, den interaktionelle regulering, der belyses gennem Initiativ-respons-analysen. I det følgende vil to former for dominans blive belyst, nemlig fordelingen af talemængden og deltagernes interaktionelle dominans, som den belyses af Initiativ-respons-analysen.

Initiativ-respons analysen

Linell og Gustavsson (1987) har udviklet Initiativ-respons analysen (IR-analysen) med henblik på at beskrive dynamik, dominans og kohærens i dyadiske samtaler. Metoden er senere udviklet af Johansson-Hidén² (1994) med henblik på analyse af gruppesamtaler (1994). Metoden har et funktionelt perspektiv snarere end et intentionsperspektiv (Johansson-Hidén 1994, 31). Gruppesamtalen opfattes ganske enkelt som en samtale mellem flere end to personer. *Dynamik* refererer til bevægelsen i dialogen. Dvs. hvorledes samspillet mellem deltagerne forløber belyst gennem initiativer og responser. På et mere grundlæggende plan udgøres dynamikken af deltagernes etisk-obligative forudsætninger, krav og forventninger, som disse afspejler sig i samtalen. *Dominans* henviser udelukkende til den interaktionelle dominans, dvs. i hvor høj grad deltagerne forsøger at bære samtalen fremad, skifte kurs osv. *Kohærens* berører sammenhængen i samtalen, dvs. hvorvidt turene er tidsmæssigt og emnemæssigt tilknyttede den forrige tur. Kohærens brydes, fx hvis ture ikke følges op, hvis deltagerne tager mange frie initiativer, fortsætter egne ture uden at tage hensyn til samtalepartnernes bidrag osv.

² Analysemodellen for gruppesamtaler er i høj grad udviklet i overensstemmelse med Linells forslag (1990).

Metoden tager sit teoretiske udgangspunkt i sprogspilsanalysen, hvor samtalels ture eller ytringer betragtes som træk i kommunikative spil. Et træk kan have både initiativ- og respons-egenskaber, og initiativ-respons-strukturen er ifølge Linell (1990) grundlæggende både i dialogen og i gruppesamtalen (se også Johansson-Hidén 1994). Metoden har desuden ligesom etnometodologien et *lokalt* fokus. Samtalen opfattes som en kollektiv proces, hvor betydning skabes i interaktion mellem deltagerne gennem deres lokale bidrag. De enkelte ture opfattes således som dobbelt kontekstbundne. De peger tilbage mod og er skabt af den foregående tur (de indeholder responsive egenskaber), og peger samtidig fremad og skaber konteksten for efterfølgende ture (de indeholder initiativ-egenskaber). Samtalens globale aspekter tages ikke i betragtning.

Analysegrundlag - et udvidet turbegreb

Som grundlæggende enhed i analysen opererer IR-modellen med turen. Turen defineres som:

“det som sägs under en sammanhängande period av den person som har ordet, d.v.s. den som för tillfället behandlas som talare i den gemensamma diskurs som deltagarna i samtalet riktar sin uppmärksamhet och responsiva förståelse mot” (Linell 1990, 47).

Ture, der ignoreres af samtalepartnerne, opfattes således ikke som ture, og inddrages ikke i analysen. Jeg mener af flere årsager ikke, at dette er en hensigtsmæssig afgrænsning af turen i forhold til samtalerne her. En meget stor del af turene følges ikke op og skulle med dette turbegreb ikke inddrages i analysen. Det er desuden til tider svært at afgøre, hvem der har ordet, og ofte er talerummet snarere kollektivt opbygget og delt end udfyldt af en enkelt taler (Edelsky 1981). Samtidig tale, parallelle dialoger, uklare turgrænser osv. er da også netop nogle af de træk, som adskiller dialogens og gruppesamtalens strukturer. Jeg har derfor valgt at operationalisere turen således, at alle samtalebidrag, der er verbalt artikuleret (der udgør en turoppbygningsenhed) (Schegloff 1996), og hvor taleren hverken afbrydes eller afbryder sig selv, opfattes som ture og inddrages i analysen. I det følgende eksempel er alle fire bidrag således inddraget som ture i analysen:

Erol: det bliver aldrig sjovt hvis det ikke er en tegneserie.

Kenneth: hvorfor ikke <er det der sjovt> [>] jeg synes da det her er meget fedt.

Selma: <se lige det passer sgu lige det her> [<].

Selma: er det ikke rigtigt Nanette ham der kører hende ned og så bliver hun forskrækket og så siger han det skal du fandeme ikke gøre det er min kæreste nå [=! griner].

Kategorier

Hver af samtalels ture kategoriseres ud fra deres *funktion* i samtalen. IR-modellen for gruppesamtaler opererer med 26 kategorier (Johansson-Hidén, 1994). Det ville føre for vidt her at give eksempler på dem alle. Jeg henviser derfor til Linell og Gustavsson (1987) og Johansson-Hidén (1994) for en nærmere beskrivelse af kategorierne. Dog skal det nævnes, at modellen i den form, jeg bruger, opererer med 28 kategorier. Kategorierne er opstillet på baggrund af flg. syv kriterier:

1. Hvorvidt turen viser tilbage eller fremad i diskursen, dvs. om turen indeholder:

- et initiativ: Majken: *hvad skal vi skrive om.*
- en respons: (XXX: det ved jeg ikke)³.
- eller begge dele: Esen: *vi laver sådan et overskrift ligesom denne der og så klister vi bare en masse billeder på der hører med til den hvad skal vi så lave om kærlighed nå sex.*
- Malene: kærlighed mand.
- Majken: Aladdin nå.

2. Om turen er et stærkt eller et svagt initiativ. Stærke initiativer elicerer respons direkte:

- Asiye: *kan vi også bruge denne her.*
- Malene: ja.

Svage initiativer fremsætter et forslag, en vurdering el.lign. og indbyder hermed til respons:

- Selma: *nej for helvede denne her kan vi godt bruge.*

³ Denne tur forekommer ikke i samtalen, men er sat ind for illustrationens skyld.

3. Hvorvidt samtalepartneren accepterer en respons som adækvat eller inadækvat. I følgende sekvens er Erols tur inadækvat, mens Esens tur i 1. er adækvat.

Interv: må du heller ikke det i Tyrkiet.

Erol: *nej.*

Interv: altså jeg mener man kan jo godt altså der er jo en del i Ankara og sådan der drikker øl og.

4. Om turen er lokalt eller ikke-lokalt tilknyttet forrige tur. Både interviewerens og Erols ture ovenfor er lokalt tilknyttede.

5. Ved de lokalt tilknyttede ture skelnes desuden mellem, hvorvidt taleren får turen ved - at "stjæle" den (dvs. tage turen, når en anden taler eksplicit er udpeget som adressat):

Esens: jeg kan ikke se det.

Erol: kan du ikke.

Selma: *aj aj jeg kan godt.*

- at tage en fri tur (dvs. en tur hvor alle har ret til talerummet). I eksempel 1. ovenfor er Esens tur en fri tur.

- at tage sin egen tur (dvs. taleren er eksplicit udpeget som adressat):

Kenneth: Erol hold den lige

Erol: *meget godt Kenneth.*

6. Hvorvidt turen knytter an til samtalepartnerens eller til talerens egen tidligere tur:

Erol:bare det tager lang tid.

Selma: aj kom nu skal vi hvad.

Erol: *bare det tager lang tid.*

7. Om turen knytter an til noget fokalt, dvs. indholdsmæssigt centralt i den forrige tur eller til noget ikke-fokalt eller ikke-centralt. Malenes tur knytter ikke-fokalt an:

Asiye: skal vi lave noget om sex hvad.

Malene: *aj hun mener det kraftedeme.*

(Linell og Gustavsson 1987, 2, Johansson-Hidén 1994)

Foruden kategoriseringen af turene noteres det, hvorvidt turen følges op, ikke følges op, eller ikke forventes at blive fulgt op (Andersen 1994). Til sidst noteres, hvem turen er henvendt til. Da adressering af ture dog ofte sker via blik, kropsholdning osv. må denne sidste del af analysen siges kun at være tilnærmet.

Indeks, differencer og koefficienter

Analysen giver et groft billede af samtals initiativ-respons-struktur og illustrerer ligheder og forskelle mellem deltagernes interaktionsmønstre og mellem interaktionsmønstrene i forskellige samtaler. På baggrund af analysen kan koefficienter, der belyser dominans, dynamik og kohærens i samtalen opstilles. Koefficienterne fremkommer ved, at bestemte kategoriers procentdel af henholdsvis samtals og de enkelte deltagers samlede antal ture beregnes. Hver kategori tillægges desuden en dominansværdi mellem 1 og 6. Frie stærke initiativer såvel som ture, der knytter an til talernes egen tur og ignorerer et mellemliggende initiativ fra en samtalepartner kombineret med et stærkt initiativ, har fx værdien 6. Disse er ture, der griber stærkest styrende ind i interaktionen. En minimal respons, der af samtalepartneren opfattes som inadækvat, er ture, som ikke griber styrende ind i interaktionen og tillægges derfor værdien 1⁴. "Klassisk tilknyttede ture" (Linell og Gustavsson 1987), dvs. ekspanderede responser, der knytter fokalt an til en foregående tur i den lokale kontekst og peger fremad i den efterfølgende kontekst, har værdierne 3-4. Symmetriske samtaler vil ofte samle sig omkring disse værdier. På baggrund af deltagernes scoringer på værdiskalaen fra 1 til 6 beregnes herefter et IR-indeks for hver af samtals deltagere såvel som for gruppen som helhed. IR-indekset er et mål, der viser scoringernes centraltendens ("gennemsnit") for hver af deltagerne i gruppen. Som mål for centraltendensen anvendes medianen. For gruppens vedkommende belyser IR-indekset, hvor aktivt og intenst samtalen forløber. Jo højere værdi, jo mere intenst forsøger parterne at

⁴ Johansson-Hidén har præliminært testet værdierne "face"-validitet. En egentlig validering af kodningskategorierne styringsgrad savnes dog stadig.

drive samtalen fremad (Linell & Gustavsson 1987, 198). Høje værdier opnås, når der tages mange stærke initiativer, ofte skiftes emne, osv. For deltageres vedkommende afspejler differencen mellem de enkelte deltagers personlige IR-indeks, hvor symmetrisk samtalen er. En fuldstændig ideel, lige samtale vil således have differencen 0. Til sammenligning kan nævnes at Linell og Gustavsson fandt en IR-difference på 1,09 mellem en tosproget elev og hans svenske lærer, mens IR-differencen mellem den samme dreng og hans kammerat var på 0,38. I et politiforhør fandt de en difference på 1,79, og i en samtale mellem to kvindelige kolleger fandt de en difference på 0,07 (Linell & Gustavsson 1987).

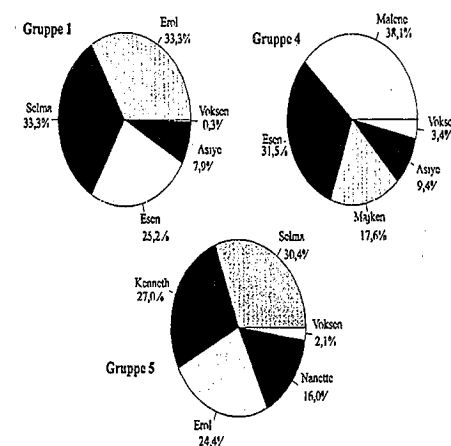
Talemængdens fordeling i grupperne

Hvis vi ser på talemængdens fordeling i grupperne, tegner der sig tre forskellige billeder (se figur 1 og tabel 1). Gruppe 4 fremstår som den mest asymmetriske gruppe. To af samtals deltagerne, Esen og Malene, tager langt flere og længere ture end Asiye og Majken. Gruppe 1 fremstår mindre asymmetrisk, idet talemængden primært fordeles mellem tre deltagere, Esen, Erol og Selma. Esen tager dog længere ture end nogen af de andre deltagere. Asiye skiller sig ud ved at tage meget få og korte ture⁵. Gruppe 5 fremstår umiddelbart som den mest symmetriske gruppe. Samtalens ture fordeler sig relativt lige mellem deltagerne, dog tager Nanette færre ture end de tre andre deltagere. Hun tager til gengæld længere ture end både Kenneth og Selma. Denne gruppe skiller sig desuden ud i forhold til de andre ved at alle deltagere tager forholdsvis lange ture.

Gruppe 1	Esen	Asiye	Erol	Selma
	7.9	3.6	5.8	6.2
Gruppe 4	Esen	Asiye	Malene	Majken
	7.7	4.8	10.4	6.7
Gruppe 5	Kenneth	Nanette	Erol	Selma
	7.8	10.3	10.3	8.1

Tabel 1. Gennemsnit antal ord pr. tur

⁵ Længden af ture er dog ikke direkte sammenlignelig med de andre grupper eller mellem deltagerne. Beregningen af turens længde er foretaget på baggrund af antallet af ord pr. tur, og da tyrkisk er et agglutinerende sprog, vil ture med tyrkisk som matrix-sprog fremstå som kortere.

Figur 1. Andel af ture i samtalen

Gruppernes interaktionsmønstre

De relativt høje IR-indeks i alle tre grupper (se tabel 2) tyder på, at alle grupperne aktivt og intenst forsøger at drive samtalen fremad. Der tages mange initiativer og skiftes ofte kurs i samtalerne, hvilket også fremgår af koefficientberegningerne nedenfor. I Gruppe 1 er intensiteten en smule højere end i de to andre grupper, og Gruppe 4 scorer en anelse lavere end de andre grupper. Til sammenligning kan nævnes at Johansson-Hidén fandt et gennemsnitligt IR-indeks på 3,37 for de institutionelle gruppediskussioner, som hun undersøgte. Det højeste IR-indeks i disse grupper var 3,59 og det laveste var 3,21, dvs. væsentlig lavere end grupperne her. Hvad denne forskel beror på, kan endnu ikke afgøres. Det er dog sandsynligt, at forskellene i køn, alder og ikke mindst samtalegenre mellem hendes data og mine må tages i betragtning.

Gruppe 1	Esen	Asiye	Erol	Selma	Gruppens IR-indeks	IR- difference
	3,75	4,13	4,24	4,13	4,07	0,49
Gruppe 4	Esen	Asiye	Malene	Majken	Gruppens IR-indeks	IR- difference
	4,07	4,17	3,85	3,66	3,93	0,51
Gruppe 5	Kenneth	Nanette	Erol	Selma	Gruppens IR-indeks	IR- difference
	4,12	4	3,77	4,01	3,97	0,35

Tabel 2. IR-Indeks

IR-differencen afspejler den interaktionelle asymmetri i gruppen, dvs. i hvor høj grad deltagerne adskiller sig i deres forsøg på at styre samtalen interaktionelt. Gruppe 4 fremstår jf. dette parameter umiddelbart også som den mest asymmetriske gruppe med en difference på 0,51. Dette er dog stadig en relativ lav difference i sammenligning med gruppediskussionerne hos Johansson-Hidén, hvor hun fandt differencer på mellem 0,31 og 0,74. Differencen i Gruppe 1 er på 0,49. Den interaktionelle asymmetri i Gruppe 1 og Gruppe 4 lader således til at være lige stor. Igen skiller Gruppe 5 sig ud ved at have en difference på kun 0,35, hvilket afspejler, at deltagerne i denne gruppe til forskel fra de andre grupper i lige høj grad forsøger at styre samtalen. Som det vil blive diskuteret yderligere nedenfor, er IR-differencerne som mål for den interaktionelle asymmetri dog problematiske i forbindelse med gruppesamtaler, særlig når én deltager tager meget få ture.

S-koefficienten er antallet af ture i samtalen, som indeholder stærke initiativer, dvs. ture, der direkte eliciterer respons, ofte i form af et spørgsmål eller en ordre. *S-koefficienten* afspejler dermed dominansforhold i samtalen. Der findes i alle tre grupper en meget høj andel stærke initiativer. Deltagerne forsøger altså i udstrakt grad at opnå respons fra de andre deltagere i gruppen. Endvidere kæmpes der om talerummet. Gruppe 4 skiller sig igen ud ved at der tages mange stærke initiativer.

F-koefficienten og *F'-koefficienten* er antallet af ture, hvor der tages frie initiativer, eller som er ikke-lokalt tilknyttede. Jeg har delt denne koefficient i to, hvor *F* indeholder tilbagevenden til opgaven og *F'* ikke indeholder tilbagevenden til opgaven. *F-koefficienterne* er et kohærens-mål, der belyser, hvor ofte nye emner og delspil introduceres eller genåbnes (over turgrænser). Alle grupperne har meget høje *F-koefficienter*, hvilket afspejler dynamikken i alle tre grupper. Der skiftes ofte kurs i samtalen, hvor nye emner introduceres, og der forhandles aktivt om opgavens indhold. Deltagerne i Gruppe 1 forsøger oftere at styre samtalen tilbage til opgaven end de to andre grupper.

B-koefficienterne er antallet af klassisk tilknyttede ture, dvs. ture, der knytter lokalt og fokalt an til en foregående tur i den lokale kontekst. *B-koefficienten* inddrager udelukkende svage initiativer, mens *B'-koefficienten* indeholder både svage og stærke initiativer. Begge *B-koefficienterne* er i alle tre grupper relativt lave, hvilket blandt andet afspejler, at der i alle grupper findes mange ture, som ikke direkte følges op. Dette kan sandsynligvis delvis tilskrives samtalegenren, idet der fx i denne type samtale er mulighed for at skabe kohærens via ikke-verbale handlinger.

	Gruppe 1	Gruppe 4	Gruppe 5	Gennemsnit	Johanssons Gennemsnit
Solicitering	23,1	25,7	22,8	23,9	8,4
Fragmen- tering	32,8	31,8	32,0	31,0	4,1
Fragmen- tering'	26,8	29,1	29,4	28,4	
Balance	29,9	28,6	27,6	28,7	42,8
Balance'	33,1	35,2	33,1	33,8	48,9
Ulighed	13,1	10,2	12,3	11,9	8,9
Reparation	3,1	5,2	3,9	4,1	2,2

Tabel 3. Koefficienter (% del af samtalens samlede antal ture)

U-koefficienten udgøres af antallet af ture, hvor taleren ignorerer en samtalepartners initiativ og knytter an til sin egen tidligere tur, ture, hvor taleren gentager eller omformulerer en tidligere tur, og ture, der er ikke-fokalt tilknyttede. *U-koefficienten* er lav i alle tre grupper, men højere end i gruppediskussionerne beskrevet af Johansson-Hidén. Dette peger på, at deltagerne af og til undlader at skabe kohærens på den af samtalepartneren forventede måde. Det understreger desuden, at der i alle grupper kæmpes om talerummet. Gruppe 4 skiller sig dog ud ved at have færre af denne type ture.

R-koefficienten er et kohærensmål og afspejler, i hvor høj grad deltagerne stiller opfølgende spørgsmål til hinandens bidrag. Denne type ture forekommer relativt sjældent i alle samtalerne, dog oftere i Gruppe 4 end i de andre grupper.

Et sidste mål for kohærens og dominans i samtalerne er, hvorvidt turene følges op af samtalepartnerne. I Gruppe 1 ignoreres 27,3 % af de ture, som kunne forventes at blive fulgt op. I gruppe 4 ignoreres 19,7 %, og i Gruppe 5 ignoreres 20,2 %. Her scorer Gruppe 1 tydeligvis højere end de to andre grupper. Dette peger på, at der i Gruppe 1 kæmpes mere om taleretten end i de andre to grupper.

Deltagernes roller i Gruppe 1

Tabel 4-6 nedenfor viser koefficienterne for de enkelte deltagere i Gruppe 1, hvorvidt turene følges op, hvordan deltagerne får turen, når denne er lokalt og fokalt tilknyttet en foregående tur, og en tilnærmet optælling af alle turenes adressering. Det skal desuden understreges, at de følgende betragtninger er foretaget på baggrund af samtaleturenes funktion i samtalen og ikke ud fra deltagerens evt. intentioner.

	Esen	Asiye	Erol	Selma
Stjæler turen	2,1	6,7	6,3	6,3
Fri tur	15,6	23,3	25,2	26,0
Egen tur	21,9	6,7	10,2	13,4

Tabel 4. Talerens erhvervelse af turen ved lokalt og fokalt tilknyttede ture og minimale responser, angivet i % af deltagerens samlede antal ture i samtalen

	Esen	Asiye	Erol	Selma	Voksen	I alt
Alle	48	9	56	50	1	164
Esen	X	4	41	39	0	84
Asiye	1	X	2	10	0	13
Erol	23	2	X	20	0	45
Selma	16	13	18	X	0	47
Voksen	3	0	4	0	X	7
Uvis	5	2	6	8	0	21

Tabel 5. Antal gange deltageren tiltales. Taleren findes i øverste række markeret med fed

Asiye har en meget passiv rolle i samtalen. Hun lader ofte til at stå uden for det kollektive talerum, og hun bliver ofte ignoreret, når hun forsøger at deltage. I hele samtalesekvensen tager hun kun 30 ture og meget korte ture (se figur 1 og tabel 1). Kun 33,3 % af hendes ture følges op af samtalepartnerne, hvilket er væsentlig færre end de andre deltagere. Hele 43,3 % ignoreres, hvilket er væsentligt flere end de andre deltagere (se tabel 6). Af de klassisk tilknyttede ture og de minimale responser, hun tager, er kun to egne (6,7 %) (se tabel 4), hvilket er langt færre end de andre deltagere. Dette tyder på, at hun sjældent får mulighed for at tage den type ture, der erhverves, når en taler responderer på en tur, hvor han eller hun er eksplicit udpeget som adressat. Dette bekræftes yderligere af, at Asiye i løbet af samtalen kun tiltales 13 gange i alt (se tabel 5), hvilket kun er 3,4 % af samtalsens samlede antal ture. Hun tiltales altså langt sjældnere end nogen af de andre deltagere i gruppen. Når hun bliver tiltalt, sker dette primært af Selma, hvorimod hun kun tiltales et par enkelte gange af Esen og Erol. Tilsvarende tiltaler Asiye oftere Selma end de andre deltagere. Hun gør det endog oftere, end hun tiltaler hele gruppen, hvilket adskiller hende fra de andre deltagere. Dette peger altså på, at Asiye sjældent deltager direkte i det kollektive talerum. Når hun deltager foregår kommunikationen primært mellem hende og Selma.

	Esen	Asiye	Erol	Selma
Solicitering	17,7	26,7	18,8	29,1
Fragmentering	32,3	33,3	33,9	32,3
Fragmentering'	25,0	26,7	29,1	26,0
Balance	29,2	26,7	31,5	29,1
Balance'	30,2	26,7	35,4	34,6
Ulighed	12,5	6,7	11,8	15,0
Reparation	1,0	13,3	1,6	3,9
Opfulgte ture	66,7	33,3	49,6	44,9
Ikke opfulgte ture	12,5	43,3	33,1	29,2

Tabel 6. Koefficienter og opfølgning angivet i % af deltagerens samlede antal ture

Asiye har et meget højt IR-indeks, hvilket skyldes, at en stor del af hendes ture er stærke initiativer (se tabel 6). Dette må dog ses i relation til hendes meget få ture og til, at kun meget få af disse følges op. De mange stærke initiativer må således primært opfattes som en strategi, der bruges for at opnå adgang til talerummet. Herudover forsøger hun relativt ofte at ændre kurs i samtalen ved at introducere nye emner, genåbne tidligere emner eller ved at vende tilbage til opgaven. Asiye har desuden færre klassisk tilknyttede ture end de andre i gruppen. Dvs. hun følger sjældnere op på noget centralt i en umiddelbart foregående tur og kombinerer sjældnere dette med et initiativ. Dette peger yderligere på, at Asiye står uden for det kollektive fokus i gruppen. Hertil kommer, at hun oftere end de andre stiller opfølgende spørgsmål, måske i et forsøg på at tage del i samtalen. Hun foretager dog meget få selvtilknytninger, direkte gentagelser eller fremsætter metakommentarer, hvilket tyder på at hun sjældent bruger disse strategier til at opnå taleretten eller til at blive hørt.

Erol har en aktiv rolle i samtalen, og han forsøger ihærdigt at få adgang til talerummet og at bære samtalen fremad. Erol og Selma tager begge flere ture end både Asiye og Esen (se figur 1), men Erol lader umiddelbart til at tage væsentligt kortere ture end Esen (se note 6 og tabel 1). 49,6 % af hans ture følges op, hvilket er flere end Asiyes og Selmas, men langt færre end

Esens. 33,1 % af hans ture følges ikke op, hvilket er flere end både Esens og Selmas, men færre end Asiyes. Dette peger desuden på, at Erol tager flere ture, hvor han direkte søger en respons end Selma gør, men en relativt stor del af disse følges ikke op. Han tiltaler oftest hele gruppen eller Esen og til tider også Selma. Selv bliver han ofte tiltalt af både Selma og Esen. Erol tager desuden flere klassisk tilknyttede ture end nogen af de andre i gruppen. Dvs. han forsøger ofte at følge op på noget centralt i en foregående tur. De fleste af disse tages som frie ture og kun sjældnere, fordi han direkte tiltales og dermed tager sin egen tur. Det peger altså på, at han sjældent direkte overlades muligheden for at producere en ekspanderet respons. De mange gange han tiltales af Esen og Selma er sandsynligvis ofte, når disse to deltagere enten søger en minimal respons eller producerer en form for kontaktpåkaldelse. Erol har det højeste IR-index i gruppen, hvilket i relation til de mange ikke-opfulgte ture afspejler hans forsøg på at få adgang til talerummet. Han forsøger ofte at skifte kurs i samtalen ved at introducere nye emner eller genåbne tidligere emner. Han har desuden få selvtilknytninger, direkte gentagelser eller metakommentarer, og bruger tilsyneladende ikke denne type ture til at opnå adgang til talerummet eller til at blive hørt. Herudover stiller han meget få opfølgende spørgsmål.

Selma har ligesom Erol en aktiv rolle i samtalen, og også hun forsøger at få adgang til talerummet og at bære samtalen fremad. Hun tager mange og relativt lange ture, dog kortere end Esens. 44,9 % af hendes ture følges op, hvilket er en anelse færre end Erols. Til gengæld ignorerer færre af Selmas ture, nemlig 29,2 %. Hun tager en anelse færre klassisk tilknyttede ture end Erol (se tabel 6). Til gengæld har hun flere egne ture end Erol, dvs. hun overlades oftere end både han og Asiye muligheden for at respondere med en ekspanderet respons på en foregående tur. Hun tiltaler primært hele gruppen, men ofte også Esen. Herudover tiltaler hun relativt ofte både Asiye og Erol. Dette viser altså, at Selma forsøger at interagere direkte med alle gruppens deltagere. Ligeledes tiltales hun selv af alle deltagerne i gruppen. Sammenlignet med Esen har Selma et højt IR-indeks, hvilket må ses som et tegn på, at også hun forsøger at få adgang til talerummet. Hertil kommer, at hun er den i gruppen, som tager flest stærke initiativer, hun forsøger relativt ofte at skifte kurs i samtalen, hun har mange selvtilknytninger, gentagelser eller metakommentarer, og hun foretager en del opfølgende spørgsmål. Det lader således til, at Selma til forskel fra Erol og Asiye bruger alle disse strategier i sit forsøg på at blive hørt. En anelse færre af hendes ture ignorerer da også.

Esen har en aktiv og meget fremtrædende rolle i samtalen. Hun tager længere ture end nogen af de andre deltagere, men færre ture end Selma og Erol. Dette afspejler dog kun, at hun, når hun har ordet, beholder det i længere tid. 66,7 % af hendes ture følges op, hvilket er langt flere end for nogen af de andre deltagere. Kun 12,5 % ignoreres. Hun tiltaler primært hele gruppen, men ofte også Erol og Selma. Asiye tiltaler hun kun en enkelt gang. Næst efter henvendelser til hele gruppen, er Esen den, som tiltales oftest. Hele 22 % af samtals samlede antal ture er henvendt til Esen, hvilket må siges at være en meget høj procentdel. Det er således bemærkelsesværdigt, at Esen har det laveste IR-indeks på kun 3,75. Dette skyldes blandt andet, at hun tager færre stærke initiativer end de andre deltagere⁶, og hun kommer derfor til at fremstå som interaktionelt mindre styrende i samtalen. Dette skal dog ses i relation til, at langt færre af hendes ture ignoreres, og at hun tager væsentligt længere ture end de andre. I praksis kommer hun dermed til at være mere styrende end de andre deltagere. Hun skifter desuden oftere kurs i samtalen end både Erol og Selma, og hun er den, som oftest styrer samtalen tilbage til opgaven. Hun har relativt mange klassisk tilknyttede ture, dog færre, der er kombineret med et stærkt initiativ, end både Erol og Selma. Hun får langt flere af disse end de andre ved at tage sin egen tur, hvilket altså også peger på, at hun ofte overlades muligheden for at respondere. Hun har flere selvtilknytninger, gentagelser og metakommentarer end både Erol og Asiye, hvilket muligvis afspejler en strategi, der kan benyttes til at beholde taleretten. På trods af, at Esen med IR-indekset som mål kommer til at fremstå som interaktionelt mindre styrende end de andre deltagere, har hun tilsyneladende en stærkt styrende rolle i gruppen. Hun tager ofte lange og dermed også indholdstunge ture i samtalen, og hendes ture følges ofte op. Talerummet overlades ofte til hende af både Selma og Erol, der ligeledes søger Esens opmærksomhed som adgang til taleretten. Esen må altså i langt mindre grad end de andre deltagere kæmpe for at blive hørt. Hun er desuden oftest den, der afgør, hvorvidt primært Erols og Selmas ture tages op i det kollektive talerum.

Validitet og reliabilitet

Brugen af IR-indeks og differencer som mål for dominansforskelle i gruppesamtaler er problematiske, når en deltager tager meget få ture. Få stærke initiativer vil da medføre et højt

⁶ De andre bruger ofte de stærke initiativer til at erhverve sig adgang til talerummet.

IR-indeks, og deltageren kan komme til at fremstå som stærkt dominerende i samtalen uden reelt at være det. Dette gælder for eksempel Asiye, der som beskrevet ovenfor umiddelbart kommer til at fremstå generelt mere styrende, end hun kan hævdes at være. Linell og Gustavsson påpeger da også, at et minimum på 50 ture pr. deltager er nødvendigt. Hertil kommer, at graden af styring af samtals forløb må ses i forhold til, hvorvidt deltagerens ture følges op. At en deltager tager mange stærke initiativer, kan fx skyldes, at han eller hun forsøger at få adgang til talerummet, snarere end at deltageren reelt er styrende i samtalen. På trods af dette, mener jeg dog, at IR-indeks og koefficienter som benyttet ovenfor er brugbare til beskrivelse af væsentlige aspekter ved grupperes interaktionsmønstre, særligt hvor aktivt og intenst og med hvilke typer ture grupperne forsøger at bære samtalen fremad. Herudover belyser IR-indeks og koefficienter, hvordan og i hvor høj grad en deltager *forsøger* at gribe styrende ind i interaktionen. For at kunne belyse den reelle interaktionelle dominans, må dette dog suppleres med en analyse af talemængdens fordeling og af hvorvidt turene følges op eller ej⁷ (Linell 1990) (Johansson-Hidén 1994).

Johansson-Hidén fandt for gruppesamtalernes vedkommende en reliabilitet på gennemsnitlig 80.8 % (Johansson-Hidén 1994, 85), hvilket må siges at være en høj overensstemmelse metodens kompleksitet taget i betragtning. Jeg har endnu ikke haft mulighed for konsekvent at teste reliabiliteten af mine kodninger.

Konklusion

Jeg har i denne artikel illustreret, hvordan Initiativ-respons-analysen i forbindelse med gruppesamtaler kan bruges til at skitsere væsentlige forskelle dels mellem hele samtalers interaktionsmønstre og dels mellem deltagerens roller i enkelte samtaler. IR-modellen opstiller et kodningsskema, der kan ligge til grund for undersøgelsen af en større mængde data og undersøger samtidig nøje hvert enkelt bidrags funktion i sin lokale kontekst. Dette må siges at være blot nogle af modellens væsentlige styrker. Hvis metoden suppleres med undersøgelsen af fx samtaleemners udvikling eller faktorer som pauser, overlap, afbrydelser, strategiske træk el.lign. i udvalgte sekvenser, er det muligt ved hjælp af IR-modellen at få en dyb indsigt i dominansforhold og samtaleroller i en større mængde data.

⁷ Det skal desuden nævnes, at resultaterne i denne undersøgelse afspejler, at der er en voksen til stede i en del af de udvalgte sekvenser. Det må naturligvis tages i betragtning i fortolkningen af resultaterne.